

Імплементация як засіб узгодження норм міжнародного та внутрішньодержавного права України

12

Марина РАСКАЛЕЙ,
молодший науковий співробітник НДІ фінансового права, пошукач відділу міжнародного права та порівняльного правознавства Інституту держави і права імені В. Корецького НАН України

Імплементация норм міжнародного права у внутрішнє право України зумовлена об'єктивними потребами регулювання суспільних відносин і на міжнародному рівні, і всередині кожної держави. Це питання викликає багато дискусій серед дослідників. У сучасній українській науковій літературі загальнотеоретичні питання імплементации норм міжнародного права у внутрішньому праві досліджувалися в працях М. Буроменського, В. Денисова, А. Дмитрієва, В. Євітова, П. Мартиненка, Л. Тимченка та ін. Окремі роботи з цієї проблематики розглядали П. Рабинович, Н. Цись, В. Чубарева, О. Ярмиш, В. Шукліна тощо.

Загальновідомо, що однією з форм вираження норм міжнародного права, є міжнародні договори, які водночас є й джерелами договірної права. Досягти мети укладеного міжнародного договору можливо лише шляхом його узгодження з нормами внутрішньодержавного права. Укладаючи такий договір і беручи тим самим певні зобов'язання, необхідно дотримуватися загально-визнаного принципу – *pacta sunt servanda* (лат. – договір повинен виконуватися).

Процес забезпечення виконання положень міжнародного договору має назву «імплементация» [1]. Його можна вважати вдалим, коли мету договору досягнуто. Застосовуються різні варіанти імплементации, зокрема: трансформація, інкорпорація, відсилка, уніфікація, рецепція, створення спеціального правового режиму тощо [2]. Необхідно пам'ятати про те, що порядок імплементации міжнародних норм визначається нормами національного права.

Поширеними способами імплементации є інкорпорація та відсилка. Під інкорпорацією розуміємо введення в національну систему інших норм (норм міжнародного права). Правова база нашої держави передбачає сприятливі умови для загальної інкорпорації міжнародно-правових норм. Зокрема, в статті 9 Конституції України закріплено положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана

Верховною Радою, є частиною національного законодавства України.

У статті 18 Основного Закону йдеться про те, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародної спільноти за загально-визнаними принципами та нормами міжнародного права [3]. Зауважимо, що держава може запозичити з норм міжнародного права лише певні моделі поведінки та зробити їх обов'язковими для застосування шляхом закріплення в законі (такий процес має назву «рецепція»).

Коли йдеться про відсылку норму, посилаємося на статтю 19 Закону України «Про міжнародні договори України», де закріплено таке положення: якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, визначені інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [4]. Тобто на законодавчому рівні закріплено пріоритет норм міжнародного акта над нормами внутрішнього законодавства, що й зумовлює відсилку до міжнародного договору в разі виникнення суперечностей. Таким чином, відсылні норми встановлюють співвідношення юридичної сили внутрішньодержавних і міжнародних норм.

Україна, як і будь-яка інша держава, укладає велику кількість і багатосторонніх, і двосторонніх міжнародних договорів, тож не дивно, що іноді виникають суперечності між положеннями таких договорів і внутрішнім законодавством. Типовою є ситуація, коли необхідність узгодити внутрішнє законодавче поле із конкретним міжнародним договором водночас суперечить позиціям іншого договору та ряду внутрішніх норм. Така проблема розглядалася, зокрема, в роботі О. Тиунова [5]. Отже, в вітчизняній правовій системі треба створити дієвий механізм імплементації й умови для забезпечення реалізації та фактичного використання норм міжнародного права у різних галузях права України.

У статті 9 Конституції України зазначено, що укладання міжнародних договорів, які суперечать Основному Закону, можливе лише після внесення до неї відповідних змін. Питання відповідності проектів міжнародних договорів мали б вирішуватися шляхом правової експертизи, проте в чинному законодавстві процедури такої експертизи не закріплено. Так само не передбачено перевірки відповідності міжнародних договорів, які не потребують ратифікації (до набрання ними чинності), Конституції України [3].

Отже, за виникнення колізії між нормативно-правовими актами України та міжнародними договорами, порушуючи принцип *pacta sunt servanda*, Україна в односторонньому порядку може відмовитися від своїх зобов'язань. Вважаємо, що попередня правова експертиза на предмет відповідності дасть змогу уникнути такої ситуації.

Розглядаючи питання імплементації міжнародно-правових норм в законодавство України, слід також зазначити, що відповідно до ст. 9 Конституції чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою, є частиною національного законодавства України [3]. Розкриваючи це положення Основного Закону, законодавець у ч. 2 ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України» визначив, що в разі, коли договором, укладення якого відбулось у формі закону, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені вітчизняним законодавством, то застосовуються правила міжнародного договору [4].

У роботі «Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України» О. Назаренко зазначає, що дослідження співвідношення міжнародних договорів України та законодавства нашої держави ускладнюється відсутністю конституційних положень і нормативних актів, які закріплювали б (визначали) офіційну класифікацію законів України та їх співвідношення з міжнародно-правовими актами. Також науковець вважає за необхідне закріпити за Конституційним Судом обов'язок перевіряти відповідність Основному Закону всіх міжнародних договорів до набуття ними чинності.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок: під час укладання міжнародних договорів Україна має юридичне зобов'язання узгоджувати норми внутрішнього та міжнародного права, виконуючи загальноєвропейський принцип міжнародного права *pacta sunt servanda*. У внутрішньодержавному праві повинен чітко визначитися статус міжнародно-правових норм у внутрішньодержавних відносинах, що сприятиме зближенню ряду міжнародно-правових та конституційно-правових інститутів (наприклад, у сфері оподаткування, використання повітряного простору тощо).

Необхідно пам'ятати, що норми міжнародного права визначають права й обов'язки тільки для суб'єктів міжнародного права. Органи державної влади й інші суб'єкти, що перебувають на території держави, безпосередньо цим нормам не підпорядковуються.

На території України міжнародно-правові норми мають реалізовуватися відповідно до Конституції та вимог

законодавства, що безпосередньо стосується міжнародних договорів (зокрема, Закон «Про міжнародні договори України» [4]). Таким чином, казати про визнання в нашій державі примату норм міжнародного права можна лише з певними застереженнями, – зазначає в своїй роботі О. Назаренко [6].

Протиріччя між нормами міжнародного та внутрішньодержавного права вирішуються відповідно до положень Основного Закону, як акта, норми якого є нормами прямої дії та застосовуються на всій території держави. Отже, Конституція України має найвищу юридичну силу й не визнає пріоритетної дії норм міжнародного договору стосовно себе. Подібне положення міститься в конституції Російської Федерації [7].

Для успішної імплементації норм міжнародного права у внутрішнє право держави вони мають бути досить конкретизовані (з чітким визначенням відповідних прав та обов'язків, а також відповідальністю за їх невиконання).

Одним із прикладів «зближення» норм міжнародного та внутрішньодержавного права є так зване модельне законодавство й також укладання міжнародних договорів міжвідомчого характеру [5].

Таким чином, імплементація норм міжнародного права є ефективною лише за умови цілеспрямованого формування системи чинного законодавства, яке враховувало б загальноєвропейські принципи та можливість виконання взятих на себе зобов'язань. Для ефективної імплементації необхідно, щоб закон відповідав актам вищої юридичної сили та не суперечив іншим законодавчим актам, особливо якщо вони застосовуються в одній сфері.

Відсутність чіткої ієрархії норм міжнародного та внутрішнього права, невизначеність місця міжнародних договорів в системі національного законодавства є основними недоліками правового регулювання в Україні.

Джерела

1. Раскалей М. Особенности имплементации международных договоров у внутренней правопорядок у галузі повітряного права України // Віче. – 2007. – № 5–6. – С. 72–74.
2. Шпакович О. Особенности способов имплементации международно-правовых норм // Віче. – 2010. – № 17. – С. 23–25.
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР, із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
5. Тиунов О. І. Международные межведомственные договоры Российской Федерации. / О. И. Тиунов, А. А. Каширкина, А. Н. Морозов. – М.: Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ. – Юридическая фирма «КОНТРАКТ» – 2008. – 256 с.
6. Назаренко О. А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України: Дисертація на здобуття наукового ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – конституційне право / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – Київ, 2006.
7. Лукашук И. И. Конституция России и международное право // Московский журнал международного права. – 1995. – № 2. – С. 36.